

ułamne rozumowanie powołanego w tekście A. Nayak-Guercio, który usiłuje analizować sens prawa rzymskiego w noweli Aragona w oparciu o wiedzę prawniczą wyniesioną z lektury hasła „prawo rzymskie” w *Encyclopaedia Britannica*⁴.

Dość luźna forma literacka pozwala autorowi na wprowadzanie do tekstu licznych cytowań i powtórzeń, co czyni lekturę jeszcze atrakcyjniejszą.

Ciekawym przyczynkiem do tych przemyśleń jest felieton Witolda Wołodkiewicza pod tytułem *Prawo rzymskie lekiem na ukąszenie komunizmem. Przypadek Adama Ważyka*⁵. Adam Ważyk i jego wiersz *Geniusz konsekwencji* opublikowany w 1956 roku, wspomniany również przez Marka Kuryłowicza, znalazł się na marginesie jego uwag, odnosi się bowiem do innych czasów, epoki realnego socjalizmu. I tu jednak prawo rzymskie jest symbolem prawa sprawiedliwego, jakiego wówczas zabrakło.

Każda kolejna książka Marka Kuryłowicza jest wydarzeniem naukowym, bo jak mało kto umie on połączyć walor popularyzatorski z dużą wartością naukową. Słowem: lektura obowiązkowa.

ANNA PIKULSKA-RADOMSKA (Łódź)

Fides, humanitas, ius. Studi in onore di Luigi Labruna, [a cura di Cosimo Cascione e Carla Masi Doria] Editoriale scientifica, Napoli 2007, t. I-VIII, ss. 6157

Profesor Luigi Labruna – nauczyciel tysięcy studentów z różnych krajów, do grona których i ja mam zaszczyt się zaliczać, najpierw w Università di Camerino, a następnie w Università di Napoli Federico II – wśród licznych funkcji (dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Camerino, a następnie rektor tego Uniwersytetu, twórca i pierwszy dyrektor Dipartimento romanistico dell'Università di Napoli Federico II, prawie przez 10 lat dziekan Wydziału Prawa Ateneum neapolitańskiego, twórca Consilio Nazionale delle Ricerche) był także przez długi czas prezydentem Consilio Universitario Nazionale, gdzie dbał o konstytucyjną autonomię uczelni. Ktoś taki bardzo by nam się przydał dziś w dobie wprowadzania standardów nauczania.

W celu uczczenia wielkiego uczonego, doktora *honoris causa* nie tylko europejskich uniwersytetów (Franche-Comté de Besançon, Uniwersytetu Warszawskiego i Toruńskiego, Ludwig-Wilhelm-Universität w Bonn), ale także Quebecu i Buenos Aires, jurysty i pedagoga, z inicjatywą wydania *Studii in onore di Luigi Labruna* pod znamienym tytułem *Fides, humanitas, ius* wystąpili przedstawiciele uczelni, reprezentanci wszystkich dyscyplin, a także magistratury i sądów.

Nad wydaniem *Studi* czuwali profesorowie Ignazio Buti, Cosimo Cascione, Settimio di Salvo, Carla Masi Doria, Francesca Reduzzi Merola oraz Francesco Salerno. Prezentowane *Studi* to 8 tomów, ponad 6150 stron. Prace złożyli przedstawiciele 5 kontynentów; ponad 300 uczonych ze stu kilkunastu uniwersytetów i akademii.

Oczywiście najwięcej prac pochodzi z Włoch. Z samego tylko Università di Napoli Federico II prace złożyło 85 profesorów, więcej niż liczy sobie niejedyn nasz nowo powołany do życia uniwersytet. A przecież są jeszcze prace profesorów z innych uniwersytetów z Neapolu, uniwersytetów z Rzymu i wielu innych uniwersytetów włoskich i europejskich. Pisali też uczeni z odległych stron, nie tylko z obydwu Ameryk czy z Afryki, ale także z dalekiego Tomska, uniwersytetów chińskich i z Polinezji.

⁴ A. Nayak-Guercio, *The project of liberation and the projection of national identity. Calvo, Aragon, Jouhandeau, 1944-45*, University of Pittsburgh 2006, nota za M. Kuryłowiczem.

⁵ Cykl *U źródeł prawa Europy*, „Palestra” 9-10/2008, s. 162-170.

Na tym tle reprezentacja z Polski nie wypada najgorzej. Prof. Janusz Sondel z Krakowa (*Il diritto romano all'Università Jagellonica dal momento della sua fondazione fino ai giorni nostri*), prof. Marek Kuryłowicz z Lublina (*'Tedium vitae' im römischen Recht*), prof. Anna Pikulska z Łodzi (*Répression de l'usure à Rome républicaine*), prof. Władysław Rozwadowski z Poznania (*Studi sulle 'exceptiones cognitioriae' e 'procuratoriae'*). No i wreszcie z Uniwersytetu Warszawskiego, liczba prac jest największa w porównaniu z innymi ośrodkami, pomijając tylko 5 uniwersytetów włoskich: Napoli Federico II, Roma La Sapienza, Catania, Bari i Salerno. Prace złożyli, wymieniając alfabetycznie: Tomasz Giaro (*Diritto come prassi. Vicende del discorso giurisprudenziale*), Jerzy Kolendo (*Il primo libro sul diritto pubblico romano pubblicato in Polonia. Il trattato 'De Romanorum Magistratibus' di Pomponio Leto*), Franciszek Longchamps de Bérier – wtedy jeszcze reprezentujący UW (*'Summum ius summa iniuria'*. *Sulle premesse ideologiche nell'interpretazione delle fonti antiche*), Zuzanna Służewska (*Alcune riflessioni sulla disponibilità del diritto d'usufrutto – D. 7.4.29*), Jakub Urbanik (*La repressione constantiniana dei divorzi: la libertà dei matrimoni trafita con una forcina*), Witold Wołodkiewicz (*La nozione «diritto romano» nelle polemiche del Parlamento polacco dopo la trasformazione del sistema politico*), Maria Zabłocka (*Alle origini della legislazione moderna*), no i z zaprzyjaźnionego acz konkurencyjnego UKSW Jan Zabłocki (*La pena del taglione nel diritto romano*).

Równie bogata i różnorodna jest tematyka opublikowanych w *Studi* artykułów. Oczywiście najwięcej prac dotyczy prawa rzymskiego i historii prawa od starożytności po dzień dzisiejszy, a także papirologii i epigrafiki. Inne artykuły poruszają aktualne problemy nie tylko prawa prywatnego, ale też karnego, administracyjnego, konstytucyjnego, kanonicznego. Są również opracowania porównawcze: prawo rzymskie a obecne rozwiązania, głównie prawa włoskiego. Bogactwo tematyki nie pozwala na bliższe ich zaprezentowanie. Dlatego wybrałam tylko kilka, choć zdaję sobie sprawę, że jak każdy wybór, jest on dyskusyjny. Z tematów bardziej „egzotycznych”, można tu przeczytać o prawie karnym Dynastii Ch'in i Han (V BC – 221 AD) w Chinach (Geoffrey MacCormack, *The Hard Labour Punishments in the Ch'in and Han Dynasties of China*) – choć sami profesorowie chińscy pisali o kontrowersji między szkołą Sabiniańską a Prokuliańską (Lihong Zhang, *Osservazioni sulla distinzione tra la compravendita e la permuta nel 'ius controversum' tra i Sabiniani e i Proculiani*) i o skargach popularnych w perspektywie porównawczej (Luo Zhimin, *Riflessioni sull'azione popolare da una prospettiva comparativa*). Christine Pérez z Tahiti zajęła się prawem małżeńskim Polinezji (« *Comment la donner en mariage* » dans le triangle polynésien d'avant la découverte missionnaire ?).

Nie brak też aktualnych problemów jak: prawa człowieka (Umberto Vincenti, *Diritto romano e diritti umani*), rewolucja a demokracja (Pietro Grilli di Cortona, *Rivoluzione e democratizzazione: l'Ungheria 1956-2006*), demokracja konstytucyjna a prawa fundamentalne (Luigi Ferrajoli, *Democrazia costituzionale e diritti fondamentali. La rigidità della costituzione e le sue garanzie*), polityka a etyka (Giuseppe Lissa, *Dal primato della politica al primato dell'etica*), moralność a prawo (Luigi Capozzi, *Interazione di Morale e Diritto rispettivamente come legge non scritta e pre-scritta del fare*), copyright (Laura Moscati, *Lo Statuto di Anna e le origini del copyright*), 'ius comune' w Indiach (Luigi Nuzzo, *Dall'Italia alle Indie. Un viaggio del diritto comune*), czy wreszcie integracja europejska a islam (Mario Tedeschi, *Cultura islamica e integrazione europea*).

I jeszcze jeden artykuł, *Metodo romanistico e tecnologie informatiche*, w którym Alessandro Manni pisze nie tylko o BIA i FIURIS. Cytuje też, między innymi, artykuł Zuzanny Służewskiej i nasz „The Journal of Juristic Papyrology”, znany na całym świecie.

Nie brak też prac adresowanych bezpośrednio do Profesora Labruny (Francesco Paolo Casavola, *Tre umanissimi maestri*, Daniela Piccione, *Una piccola dedica*, Aldo Finchera *Il Presidente*, Armido Rubino, *Un incontro felice*, Guido Trombetti, *Per Luigi Labruna settuagenario*).